

Erişilebilirlik Kavramıyla Sirkülasyon: Trabzon Forum AVM Örneği

Funda KURAK AÇICI, Şebnem ERTAŞ, Selver KOÇ

fundaacici@gmail.com, sebnemarc@hotmail.com, mx_selver@hotmail.com

ÖZET

İnsan, doğası itibarı en temel gereksinimlerini gerçekleştirebilmek için mekanlara ihtiyaç duyar. Bu nedenle insan ve mekan sürekli bir etkileşim halindedir. İnsan ve mekanın etkileşimi mekanların biçimlenmesinde son derece etkilidir. İnsanın çevresi ile ilişkisi bulunduğu mekanlara da yansımaktadır. İnsanın yapısı ve çevresiyle ilişkisi çevre bileşenleri ile açıklanabilmektedir. İnsanın çevresiyle ilişkisi, farklı gereksinimlerini karşılamak amacıyla biçimlenen farklı mekanları doğurmaktadır. Bu mekanlar içinde barınma gereksinimini karşılayan konuttan sonra en etkili olan yeme-içme, alışveriş ve eğlenceyi beraberinde getiren alışveriş merkezleridir. Alışveriş merkezleri; kentsel yaşamın vazgeçilmez yapısına sahip, insan hareketlerinin en yoğun olduğu bölümler haline gelmiştir. Günümüzde alışveriş, kültür ve eğlence kavramlarının bir çatı altında toplandığı bu yapılarda sirkülasyon alanlarının tasarım kriterlerini etkileyecek en önemli etken olduğu görülmektedir. Sirkülasyon, alışveriş merkezlerinin ana karakteridir. Mekanlara ulaşımı sağlamasını yanı sıra insanları alışverişe teşvik eden estetik yanı ile görsel bir etki de sağlamaktadır. Sirkülasyon alanlarını etkileyecek en önemli kavram erişilebilirliktir. İnsanın mekana erişilebilirliği ve mekanın insanlar için erişilebilir olup olmaması sirkülasyon sistemini direkt etkileyen faktörlerdir. Bu çalışma kapsamında insan ve mekan arasındaki etkileşiminin önemine vurgu yapılarak, mekan içerisindeki sirkülasyon sistemi erişilebilirlik kavramıyla kullanıcı açısından incelenmiştir. Trabzon bünyesindeki en çok ziyaret edilen alışveriş merkezi olan Trabzon Forum Alışveriş Merkezi seçilerek iki aşamalı çalışma yapılmıştır. Trabzon Forum AVM'yi tercih eden ziyaretçilere yapılan kapalı uçlu anketle elde edilen veriler sonucunda plan şeması üzerinden sirkülasyon sistemi parametrelerine ulaşılmış, erişilebilirliğin sirkülasyon sistemi açısından önemi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, AVM, Sirkülasyon Sistemi

SUMMARY

Humans need spaces to realize their most basic needs. For this reason, people and space are in constant interaction. Interaction of man and man is very effective in shaping the

spaces. It is also reflected in places where people are related to the environment. Relation to human structure and environment can be explained by environmental components. The relation of man to his environment gives rise to different spaces that are shaped to meet different needs. These are the shopping centers that bring the most effective food, drink, shopping and entertainment after the housing that meets the need for housing. Shopping malls; Have become indispensable parts of urban life, have become the most intense parts of human movements. It is seen that circulation spaces are the most important factor that will affect the design criteria in these structures where shopping, culture and entertainment concepts are gathered under one roof. Circulation is the main character of shopping centers. In addition to providing access to the venues, it also provides a visual impact with the aesthetic aspect that encourages people to shop. The most important concept to influence circulation areas is accessibility. Accessibility of people to places and availability of space for people are factors that directly affect the circulation system. In this study, the importance of the interaction between man and space is emphasized and the circulation system in the space has been examined from the point of view of the user with the concept of accessibility. Trabzon Forum Shopping Center, which is the most visited shopping center in Trabzon region, was selected and a two-stage study was conducted. As a result of the closed-ended questionnaire made to the visitors who preferred the Trabzon Forum Shopping Center, the circulation system parameters were reached through the plan diagram and the importance of accessibility was evaluated in terms of the circulation system.

Keywords: Accessibility, Shopping Mall, Circulation System

1. ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI

Erişilebilirlik kavramı, mimari ile mekanın ve mekan ile insanın ilişkisinin temelini oluşturmaktadır. Konfor ve kolaylık sağlanabilsin diye tasarlanan kent ve bina ölçeğindeki bütün yapılar için erişilebilirlik oldukça önemlidir. Her türlü mekanın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için bu kavram göz önünde bulundurulmalıdır. Erişilebilirlik kavramı incelenirken, ulaşılabilirlik ve erişebilirlik kavramları da önem arz etmektedir. Birbirinden farklı anlamları olsalar da birlikte kullanılırlar. Bunun yanı sıra erişilebilirlik kavramı iki farklı şekilde ele alınmaktadır; bilişsel erişilebilirlik ve fiziksel erişilebilirlik. Bilişsel erişilebilirlik web kaynaklarına ulaşılabilirlik olarak tanımlanabilir(Alpagut, 2003).

Fiziksel erişilebilirlik en genel tanımıyla; kendi kendine veya bir araç kullanarak hareket edebilen her kişinin tüm mekan ve yerlere ulaşabilmesi; erişebilmesi şeklindedir. İyi erişebilirliği olan tasarım eşit erişilebilirlikle başlar. Eşit erişilebilirlik her kullanıcıya eşit erişme olanaklarının sağlanması olanaklarını taşımaktadır. Erişilebilirlik bir binanın asıl

giriş erişilemez olarak kalırken bir başka giriş oluşturulması değildir. Erişilebilirlikte eşitlik kavramı, özürlü olmayan bir insanın bina ve çevrelerde edindiği tüm deneylerin ve bilgilenmenin herhangi bir fiziksel özürlü tarafından da elde edilebilmesi olarak görebiliriz (Hacıhasanoğlu,1997).Kısaca sadece fiziksel engeli bulunan insanlar kadar, aynı zamanda sağlıklı kişilerin de mekanı engellemeden kullanmalarına imkan tanınmalıdır.Scherrer'e göre erişilebilirlik bir zincire benzer ve zincirin tek bir halkası eksilse bile bütün zinciri kopar ve ulaşılabilirlik ortadan kalkar.

İnsanlar erişilebilirlik açısından farklı fiziksel ve fizyolojik özellikler taşımaktadır. Yaş grupları farkı, fiziksel engel farkı veya sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel farklar olabilmektedir. Tasarım; bu özellikler göz önünde tutularak yapılmalıdır. Farklı bir ülke yada topluluk içinde yaşamak, okuryazar olamama durumu da tasarım da göz önünde bulundurulması gereken durumlardandır. Bu farklı özellikler insanların farklı ölçüt ve hareket etme kabiliyetine sahip olduklarını gösterir. Tasarım bu ölçüt ve kriterleri kapsamalıdır.

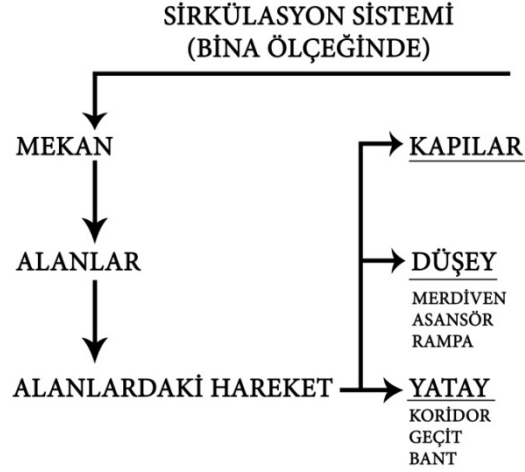
Mekan tasarlanırken mimari ve iç mimari tasarım sürecinde aktif ve pasif kullanıcıların istek ve gereksinimine göre hareket edilmelidir. Erişebilirlik ve erişilebilirlik kavramlarının başta olmasıyla birlikte sirkülasyon alanları bu kavramlar dışında değerlendirilmeli ama bir bütün olarak incelendiğinde mekan devinim içerisinde olmalıdır. Erişilebilirlik sirkülasyon kavramı olmadan doğru bir şekilde kurgulanamaz.

Alışveriş merkezi gibi farklı işlevler ve farklı kullanıcı gruplarının yoğunbir sirkülasyona sahip olduğu mekanlarda erişilebilirlik seçilen arazi ile başlamaktadır. Kentin çoğu noktasına kısa zamanda ve kolaylıkla ulaşılabilir olmalı, toplu taşıma araçlarının güzergahı üzerinde bulunmalıdır. Yaya olarak gelen ziyaretçiler için ise uygun yollarla erişilebilirlik sağlanmalıdır. Bina ölçeğinde ele alındığında; kullanıcı algısını ve kullanıcı memnuniyetini üst seviyede tutacak plan çözülmeli, kolay algılanabilir mekanlarla yönlendirme sağlanmalıdır. Mekanların kolay algılanabilir ve yönlendirme etkisinin güçlü olabilmesi için ise sirkülasyon sistemlerinin doğru çözülmüş olması gerekmektedir.

2. SİRKÜLASYON SİSTEMİ

Mekanın biçimlenmesinde en büyük etken olan insan, yaşam şekli ve eylemleriyle direkt olarak mekana yön verir. Bir mekan örgütlenirken boşluktan yola çıkılır ve sınır öğeleriyle birlikte şekillenir. Sürekli hareket halinde olan insan için sirkülasyon çok önemli bir boyuttur. Konuttan kafe-restoranlara, eğitim yapılarından kültür yapılarına, hastanelerden alışveriş merkezlerine kadar büyük küçük bütün mekan kurgularında sirkülasyon sürekli bir devinim halindedir.

İnsan ve mekanla birlikte var olan sirkülasyon, mekan alanları içerisindeki yaya hareketleriyle şekillenir. Kapı, merdiven, asansör, rampa, koridor, geçit ve bant gibi yatay ve düşeyde bulunan hareket alanlarını statik ve dinamik yaya hareketleri etkilemektedir (Şekil-1).

Şekil-1: Alışveriş Merkezinde kullanılan sirkülasyon sistemi

Sirkülasyon; koridorlar, bir yapıya girmeyi sağlayan veya mekanları birleştiren genellikle dar geçitlerdir (URL-1, 2017). Başka bir tanıma göre mekan-zaman içinde hareket yoluyla deneyimlemenin mekan kurgusuna yansımaları olarak nitelendirilmektedir (Ching,1979). Sirkülasyon elemanları tasarlanırken bazı etmenler dikkate alınır. Ataoğlu'na göre sirkülasyon alanlarını oluşturan etmenler 3'e ayrılmaktadır. Bunlar; sirkülasyon alanlarının fiziksel belirleyicileri (Sınırlar ve Eşikler, Ölçü ve Oran, Renk ve Doku, Işık, Kompozisyon, İklim), sirkülasyon alanlarının sosyal-kültürel belirleyicileri (Kültür-Gelenek-Konvansiyon, Hiyerarşi, Mahremiyet), sirkülasyon alanlarının psikolojik belirleyicileri (Algılama, Yön-Yönlenme, Hareket, Kesişme) dir. Bu etmenler zaman içerisinde mekanı yatayda ve düşeyde biçimlendirir. Yapıdaki sirkülasyon elemanları ise mekanlara göre farklılık göstermekle birlikte belirleyici etmenlerle incelenmektedir (Ala, 2004).

Bir yapıda sirkülasyon sistemi, koridorlar, holler, merdivenler, yürüyen merdivenler, rampalar, yürüyen rampalar, yürüyen platformlar ve asansörlerden meydana gelir (Kazanasmaz, 2004). Bu sirkülasyon elemanları bina işlev ve formuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Genellikle sağlık yapıları gibi kitle hareketlerinin yoğun olduğu alanlarda sirkülasyon elemanlarından uzun koridorlar; yön bulma problemi ve fiziksel zorluk çekme nedenlerinden dolayı tercih edilmezken alışveriş merkezlerinde insanların daha fazla gezebilmeleri ve daha fazla alışveriş yapabilmeleri için tercih edilmektedir. Başka bir örnek vermek gerekirse; eğitim yapılarında hareketli rampalar fiziksel

nedenlerden dolayı öğrenciler için uygun bulunmazken, alışveriş merkezlerinde genellikle zemin katı bodrum kata bağlamak ve alışveriş arabasının otoparka veya çıkış kapısına rahat ulaşabilmesi için tercih edilmektedir. Bu işlev ve forma göre değişiklik sirkülasyon sistemi ve elemanlarının kullanım alanlarını değiştirmekte, insanların mekana mekanın insanlara erişilebilirliğini etkilemektedir.

Alışveriş merkezlerindeki kat mesafeleri, mekânsal büyüklükler, yön bulma için fonksiyonel donatılar sirkülasyon için etkileyici faktörlerdir. Bu faktörlerin şekillenmesinde mimari ve iç mimari tasarım oldukça önemlidir. Farklı işlevlerin birbiriyle ilişki derecesine göre oluşturulmuş olan sirkülasyonlar; birimleri birbirinden ayırmak, birleştirmek, kalabalık oluşturmak veya kalabalığı önlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu amaç ise ne kadar iyi kurgulanırsa bir mekandaki erişilebilirlik düzeyi o kadar iyi olmaktadır.

3. YÖNTEM

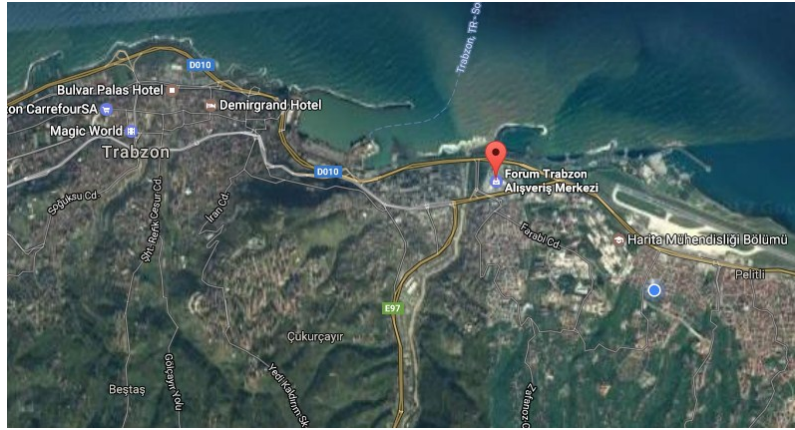
Bu araştırmanın amacı, günlük yaşantımızda önemli bir sosyalleşme alanı olan alışveriş merkezlerinde sirkülasyon sisteminin erişilebilir olup olmadığının birçok noktada önemini vurgulamaktır. Bireylerin tercih ettikleri giriş-çıkış kapıları, dikey sirkülasyon elemanları, dolaşım ve koridor mekanlarının, otopark alanları, market, mağazalar ve yeme-içme alanına ulaşım için kullandıkları güzergahlar mekan ölçeğinde erişilebilirlik açısından irdelenmiştir.

Araştırmanın yöntemi iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama Forum AVM örneklem alanını kullanan bireylere yönelik açık ve kapalı uçlu sorular hazırlanan anketle kullanılan güzergahlar, giriş-çıkış kapıları ve genel sirkülasyon hattı tespit edilmiştir. Anket soruları Forum AVM'yi ziyaret eden 56 ziyaretçiye rastgele olarak günün değişik saatlerinde uygulanmıştır. İkinci aşama; tespit edilen sirkülasyon sistemleri plan şeması üzerinden incelenerek sirkülasyon elemanlarının bireyler üzerindeki etkisi ve bunun bütün mekana nasıl yansıdığı ortaya konmuştur. Anket sonucu ulaşılan bilgilere göre kurgulanmış olan sirkülasyon sisteminin insanlar için mekan ölçeğinde erişilebilir olma niteliğinin olup olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın anket sorgulamaları ve mevcut AVM tasarımının sirkülasyon sisteminin bir arada ele alınmasıyla oluşan yöntem kurgusu kapsamında mekanın insana, insanın mekana olan etkisinin ve sirkülasyon sisteminin varlığı ortaya konmuş, sirkülasyon sisteminin insan ve mekan için erişilebilirlik açısından önemi vurgulanmıştır.

3.1.ÇALIMA ALANI: FORUM AVM

Araştırmanın konusu; Trabzon ili, Ortahisar ilçesinde yer alan alışveriş alanlarından oluşan ve kentsel silüet içinde prestij yapısı niteliği gösteren Forum Alışveriş Merkezidir. Kent içi konumu, büyük bir alışveriş merkezi olması, kendine özgü yapısı ve yoğun yaya sirkülasyonunun olması nedeniyle seçilen Forum Avm yaklaşık olarak 72.000 m² arazi üzerine kurulmuştur (Şekil-2,3). Toplu taşıma araçları ve özel araçlarla ulaşımın sağlanabildiği Karadeniz Teknik Üniversitesi ana kampüse ve Trabzon Havaalanına mesafesi çok yakın olan bir alışveriş merkezidir.

Şekil-2: Forum Alışveriş Merkezinin Konumu (URL-2, 2017)

Şekil-3: Forum Alışveriş Merkezinin Konumu (URL-3, 2017)

Bünyesinde Migros hipermarket, Koçtaş yapı market, 8 salonlu Cinebonus sinemaları, bowling salonu, buz pisti, ulusal ve uluslararası markaların bulunduğu mağazalar, restoranlar, kafeler ve festival, konser ve spor etkinliklerinin gerçekleştirileceği alan ile geniş yelpazede işlev barındırmaktadır. Konsept tasarımı T-T Design, mimarisi Portekizli CPU Architects ve Türkiye’den ARUP Mühendislik tarafından geliştirilmiştir. Esin kaynağı olarak Karadeniz’in dalgaları çatılara yansımış, gemi penceresi şeklinde çatı ışıkları kullanılmıştır. Projenin simgesi olan Deniz Feneri; Trabzon’un simgeleşen bir noktası

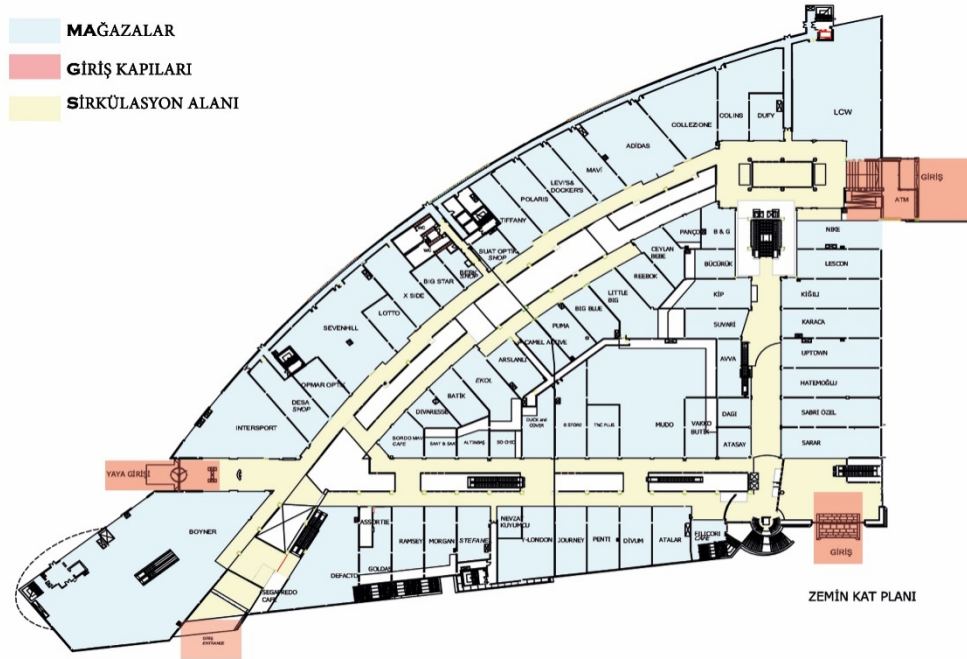
olmuştur (Şekil-3). Çelik, cam ve ahşap malzemelerin uyumuyla kullanılmıştır. Dinamik yapısıyla bölgeye uyum sağlayan AVM, Ressam ve heykeltıraş Hanefi Yeter ve sanatçılarla birlikte uygulanan sanat eserleriyle Doğu Karadeniz Bölgesinin 51.300 m2lik toplam kiralanabilir alanı ve 156 mağazasıyla en büyük projesi olmuştur(URL-3).

Şekil-3: Forum Alışveriş Merkezi cephe görünümü (URL-4, 2017)

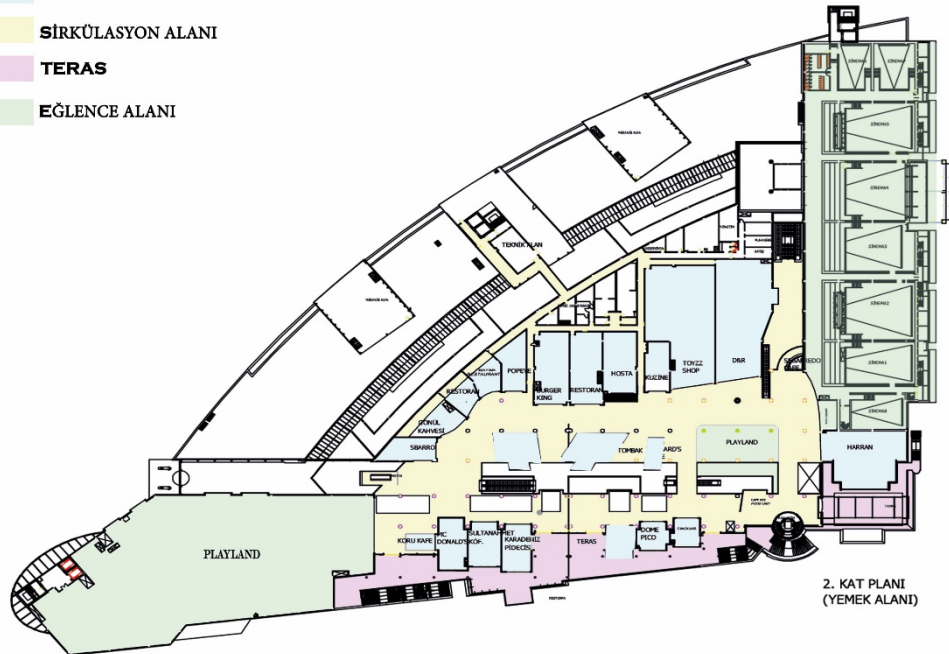
Giriş katında mağazaların yer aldığı, birinci katta bowling salonu, yeme-içme alanı, buz pistinin bulunduğu, bodrum katta Migros, Koçtaş ve diğer mağazaların bulunduğu, -1. Katta ise otopark alanının bulunduğu toplam dört kattan oluşmaktadır.

Giriş katında ve bodrum katında bulunan toplam 4 giriş kapısı bulunmaktadır. Bunların dışında hareketli rampa ve yürüyen merdivenlerle ulaşımı sağlanan otopark giriş kapıları bulunmaktadır. Giriş katında bulunan 5 numaralı giriş (Ana Giriş) karşısında danışma bankosu yönlendirme etkisi göstermekte olup, sirkülasyon koridoru sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yer yer galeri boşluklarının açıldığı alanlarda seyir açısı artırılarak yapının görsel zenginliğinin algılanması sağlanmış, daha ferah alanlar oluşmuştur.Yapının mimari özelliğinden dolayı ortaya çıkan üç ana sirkülasyon koridoru giriş-çıkış kapıları, wc, mağazalar, merdiven, asansör ve yürüyen merdivenlere erişimi dolaylı veya doğrudan sağlamaktadır (Şekil-4).

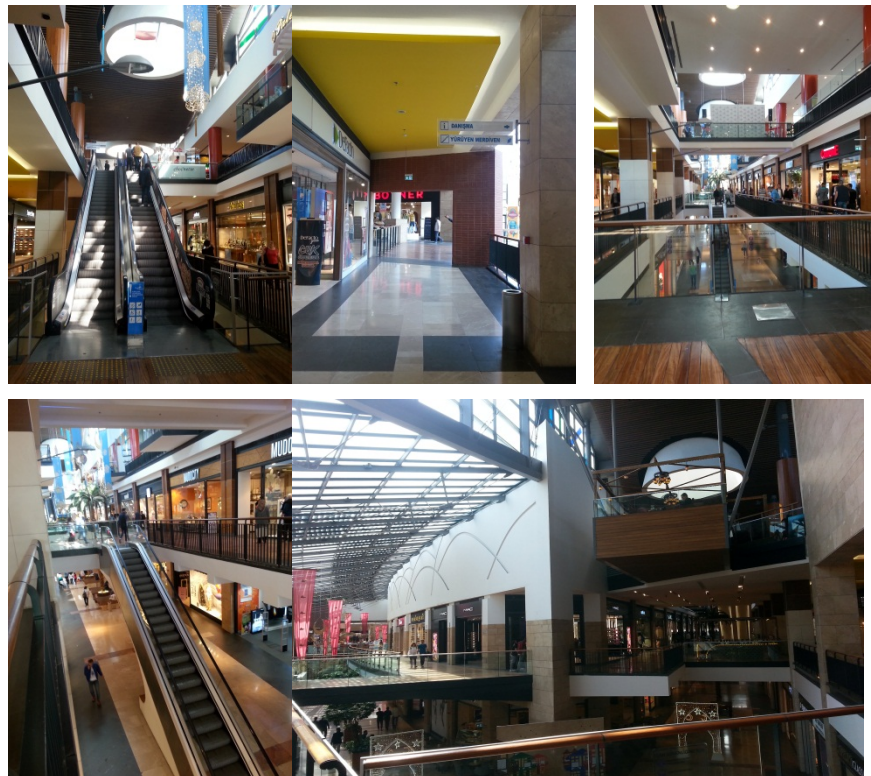

Şekil-4 : Trabzon Forum AVM Zemin Kat İşlev Şeması (Kişisel Arşiv)

Giriş katı birinci kata bağlayan çift yönde ve tek yönde çalışan yürüyen merdivenler, merdiven ve asansör gibi sirkülasyon elemanları bulunmaktadır. Forum AVM'nin simgesi olan Deniz Fenerine yüklenen döner merdiven işlevi ve ortasında bulunan tüm katlara çalışan asansör sistemi gelen ziyaretçilere hizmet etmektedir. Bunun dışında personele ve yük taşınmasına hizmet eden yangın kaçış yerlerinde merdiven asansör sistemi bulunmaktadır. Birinci katta mevcut olan yeme içme alanı (restoran ve kafeler), eğlence alanı (sinema, buz pateni, oyun salonu), wc, tobaccoshop ve teras günün birçok saatinde yoğun kitleye hizmet etmektedir (Şekil-5,6).

Şekil-5 : Trabzon Forum AVM Birinci Kat İşlev Şeması (Kişisel Arşiv)

Şekil-6 : Trabzon Forum AVM Sirkülasyon alanlarından fotoğraflar

Giriş kat aynı zamanda bodrum katına bağlanmaktadır. Bodrum katında bulunan Migros, Koçtaş, elektronik mağazaları, çocuk oyun alanı, mağazalar ve kafelersirkülasyonun

yoğun olduğu alanlardır. Bodrum katında iki kapı bulunmaktadır. Aynı zamanda hareketli rampa ve çift yönlü yürüyen merdivenlerle birlikte otoparka çıkan kapılara açılmaktadır.

4. BULGULAR

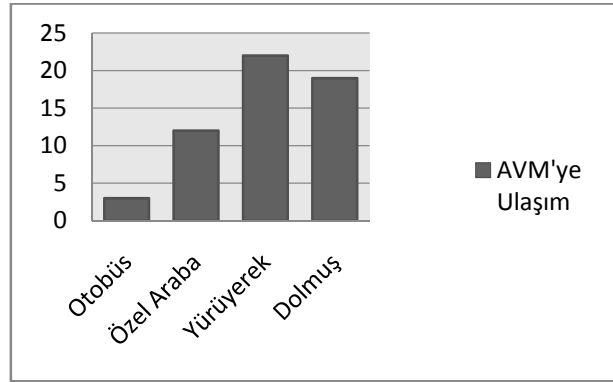
Araştırma verilerinin teorik kısmı literatür tarama tekniğiyle tamamlanmış, veri toplama tekniği ise nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket ile belirlenmiştir. 56 kişiye yapılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Demografik bilgiler ve toplam sekiz sorunun bulunduğu anket; açık uçlu ve kapalı uçlu olan karma sorulardan oluşmaktadır. Trabzon Forum AVM’de rastgele saatlerde rastgele ziyaretçilere uygulanan 56 anket formu istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Veriler aşağıdaki gibi tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1:Görüşmeye katılan ziyaretçilerin sosyo-demografik özellikleri

Sayı	Yüzde		
Cinsiyet			
Kadın	27	48.22	
Erkek	29	51.78	
Toplam	56	100	
Yaş			
20 Yaş altı	8	14.3	
20-40	47	83.92	
40 ve üstü	1	1.78	
Toplam	56	100	
Eğitim			
Lise	4	7.14	
Lisans	47	83.92	
Y.Lisans	4	7.14	
Doktora	1	1.78	
Toplam	56	100	
Medeni Durum			
Evli	23	41.07	
Bekar	33	58.93	
Toplam	56	100	
Çocuk			
Var	35	62.5	
Yok	21	37.5	
Toplam	56	100	

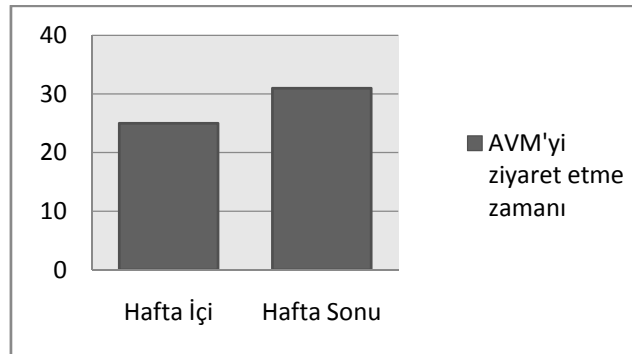
Tablo 1: Ankete katılanların cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sahibi olup olmadığı yüzdelik oranı

İlk olarak Trabzon Forum AVM’yi ziyaret eden ziyaretçilerin sosyo-demografik özelliklerine bakılmıştır. Yirmili ve otuzlu yaşların olduğu lisans öğrencilerinin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. %96’sını bekarların oluşturduğu görülmektedir.

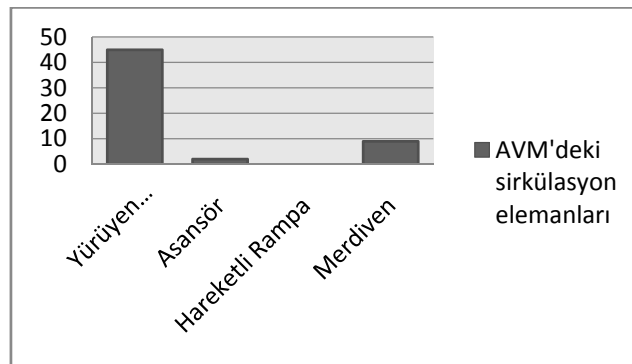

Şekil 7: Trabzon Forum AVM'ye sıklıkla ulaşım sayısı

Konumu gereği Trabzon Forum AVM'ye ulaşım birçok yolla sağlanmaktadır. Şekil-6'da görüldüğü gibi yürüyerek ve dolmuş kullanarak ulaşım çoğunluktadır. Hafta içi ve hafta sonu ziyaretlere açık olan AVM'de fark az da olsa hafta sonu ziyaretlerinin fazla olduğu Şekil-8'de görülmektedir. Yoğun kitleye hizmet eden AVM'de sirkülasyon elemanlarını kullanma tercihleri bakımından yürüyen merdivenin kullanıldığı görülmektedir (Şekil-9).

Şekil 8: Trabzon Forum AVM'yi sıklıkla tercih etme zamanı

Şekil 9: Trabzon Forum AVM'de farklı katlara ulaşmak için tercih edilen sirkülasyon elemanı

Tablo 2: Trabzon Forum AVM’de en çok vakit geçirilen kat

En çok vakit geçirilen kat	Sayı	Yüzde
Bodrum Kat	17	23.61
Zemin Kat	17	23.61
Birinci Kat	38	52.8
Toplam	72	100

Tablo-2: Trabzon Forum AVM’de en çok vakit geçirilen kat

Tablo-2’de elde edilen sonuçlarda en çok vakit geçirilen kat birinci kattır. Birinci katta bulunan yemek yeme alanı, teras ve sinema çoğunlukla tercih edilen mekanlar olmuştur. Bunun yanı sıra Tobacco Shop ve İddia Baayı çoğunlukla erkek ziyaretçiler tarafından tercih edilirken teras kullanımı genellikle açık havada karadeniz manzarası ve sigara için kullanılmaktadır. Yemek yeme alanında bulunan restoranların, fastfoodların ve kafelerin ziyaretçilerin bütçelerine ve zevklerine göre tercih edildiği görülmüştür. Bodrum Katı kullanan ziyaretçiler genellikle Koçtaş, Migros hipermarketleri ve Teknosa gibi elektronik mağazalarına uğramakta, çoğunluğunu bayanların oluşturduğu zemin katı kullanan ziyaretçiler ise giyim mağazalarını ziyaret etmektedirler.

Tablo 3: 5 No’lu Girişten Sonraki Yön Tercihleri

5 No’lu Girişten Sonraki Yön Tercihi	Sayı	Yüzde
ATM’ler	16	18.60
Sağ Koridor (Mağazalar-WC)	18	20.93
Sol Koridor (Mağazalar)	11	12.8
Yürüyen Merdivenler (Yemek-eğlence katı)	26	30.23
Yürüyen Merdivenler (Bodrum Katı)	13	15.11
Asansör	1	1.16
Döner Merdiven	1	1.16
Toplam	86	100

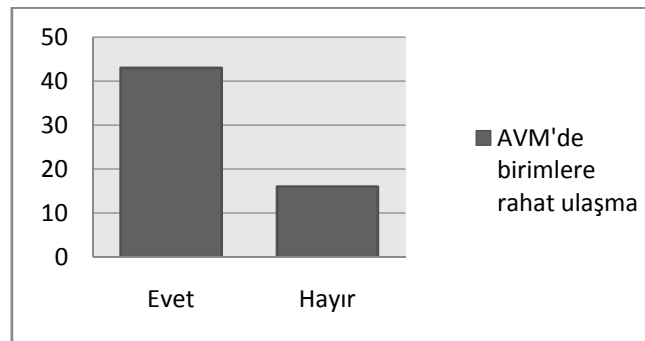
Tablo-3: Trabzon Forum AVM’nin 5 No’lu girişinden Sonraki Yön Tercihleri

Tablo-3 verilerine göre beş numaralı kapıdan giriş yapan ziyaretçiler çoğunluk olarak sirkülasyon elemanlarından yürüyen merdivenleri kullanarak birinci kata ulaşım sağlamaktadır. Tablo-2’de çıkan sonuçlarla Tablo-3’ün ise eşleştiği görülmektedir. Yapılan ankette kapının isminin bilinip bilinmediği sorulmuş, bilinmediği takdirde bu kapı için bir tanımlama yapılması istenmiştir. Verilere göre anket yapılan ziyaretçilerin hiçbirisi kapı ismini bilmemektedir. Beş numaralı giriş kapısı çoğunlukla; ana giriş kapısı, ATM girişi, danışma girişi veya LCW’nin yanındaki giriş olarak tanımlanmaktadır. Bu kapının tercih edilme nedenleri ise KTÜ dolmuş duraklarına yakın olmasıdır.

AVM'nin en çok kullanılan kapısı beş numaralı kapı olan ana giriş kapısıdır. Bunun dışında en çok tercih edilen kapı üç numaralı giriş kapısıdır. Ziyaretçilere üç numaralı kapının isminin bilinip bilinmediği sorulmuş ve bilinmediği takdirde tanımlama yapılması istenmiştir. Bu kapı genellikle; üst geçit kapısı, Kahve Dünyası kapısı, Boyner kapısı olarak tanımlanmıştır. Bu kapıyı takiben en çok kullanılan otopark giriş kapıları olmuştur. Özel arabayla ulaşımı sağlayan ziyaretçiler bu kapıları tercih etmişlerdir. Giriş kapılarını kullanan ziyaretçiler çoğunluk olarak aynı kapıları çıkış için kullanmaktadırlar.

AVM'nin bütün birimleri ele alındığında (mağaza, wc, restoran, kafe, market, sinema, oyun alanları, teras, giriş-çıkış kapıları), bu birimlerin erişilebilir olup olmaması sirkülasyon sisteminin doğru kurgulanıp kurgulanmamasıyla yakından ilişkilidir. Şekil-9'daki verilere göre birimlerin erişilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Diğer ziyaretçiler ise asansör sayısının az olması ve bekleme süresinin fazla olması, yürüyen merdivenlerin şaşırtmalı biçimde kurgulanmasından dolayı dolaşımın fazla olması, sirkülasyon elemanlarının ana giriş kapısına uzak olmasından dolayı erişimin rahat sağlanamamasını dile getirmişlerdir.

Erişilebilir mekanlarda sirkülasyon elemanlarına yardımcı olan yönlendirme levhaları, kolon, kiriş, aydınlatma elemanı gibi elemanlar bulunmaktadır. Trabzon AVM'de ziyaretçilere bu elemanlar dikkat çekmemekte, varsa bile ziyaretçiler kendi yönlerini kendileri bulmaktadırlar (Şekil-10).

Şekil-10: Trabzon Forum AVM'de birimlere rahat ulaşım grafiği

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre Trabzon AVM'yi 20-40 arası yaş grubu ağırlıkta olmak üzere ziyaret etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki oran birbirine çok yakındır. AVM'ye ulaşım genel anlamda yürüyerek ve dolmuş ile sağlanmaktadır. Bunun nedeni AVM'nin KTÜ'ye yakınlığından dolayı buraya gelen ziyaretçilerin çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturmasıdır. Hafta içi ve hafta sonu ziyaretlerinin yoğun olduğu AVM'de az farkla hafta sonu gelen ziyaretçi sayısı fazla, sirkülasyon hatları daha yoğundur. Özellikle hafta sonu

asansör kullanımlarının daha zor olduğu söylenmektedir. Sirkülasyon elemanları olan koridorlar, holler, merdivenler, yürüyen merdivenler, rampalar, yürüyen rampalar, yürüyen platformlar ve asansörler AVM’de etkin şekilde erişilebilirliği sağlayan elemanlardır. Yapılan anket sonucunda Trabzon Forum AVM’de en fazla kullanılan sirkülasyon elemanının yürüyen merdiven olduğu ortaya çıkmıştır. Çift yönlü ve tek yönlü yürüyen merdivenlerin bulunduğu AVM planına şaşırtmalı yerleştirilmiş olması nedeniyle iki kat arası erişim için daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bunun dışında asansör sayısının yetersiz oluşu Giriş-çıkış kapılarına olan merdiven uzaklığı gibi sebeplerden dolayı katlar arası erişilebilirlik sirkülasyon elemanlarınca yeterli oranda sağlanamamaktadır.

Katlar arası yoğunluk incelendiğinde sirkülasyonun en yoğun olduğu kat birinci kat olan yemek yeme ve eğlence katıdır. Anket verilerine göre; sinema, teras, restoran ve kafeler en fazla tercih edilen mekanlar olmuştur. Bu katta erişilebilirlik, ziyaretçiler için genellikle yürüyen merdivenle sağlanmaktadır. Bunun dışında zemin kat girişini kullanan ziyaretçiler için asansör veya asansör etrafındaki döner merdivenle erişim mümkün olmaktadır.

Ana giriş olan beş numaralı kapı en yoğun kullanılan giriştir. Dolmuş durakları ve yürüme güzergahına uygun olduğu için tercih edilen kapı iç mekanda sirkülasyonu iki ana hata ayırmaktadır. Daha sonra tercih edilen üç numaralı kapı otobüs durağı ve üst geçidin bulunduğu dolmuş güzergahında bulunduğu için tercih edilmektedir. Bir ve iki numaralı kapılar bodrum katında yer almaktadır. Kapı numaralarının önem verilmediği daha çok tanım yapıldığı bu AVM’de kapılara isim verilerek bu tanımlamaların kaldırılması önerilebilir.

Anket verilerine göre erişilebilirlik kavramının en önemli olduğu yönlendirme elemanları irdelendiğinde; levhalar, döşemede bulunan farklılıklar, aydınlatma elemanları yönlendirme görevi üstlenmektedir, ancak bunlar dikkat çekmemektedir. Genel olarak erişilebilirliğin sağlandığı AVM’desirkülasyon elemanlarından birkaçı ve yönlendirme elemanlarından birkaçı mekanlara erişimi sınırlı hale getirmektedir.

Sirkülasyon elemanlarının yönlerinin değiştirilmemesi ziyaretçilerin erişilebilirliğini sağlamada son derece önemlidir. Sirkülasyonun alışveriş merkezleri için ne kadar önemli olduğu ortadadır. Çalışmadan çıkan sonuç ile sirkülasyon içinde yönlendirme elemanları, işaretler ve levhalara tasarım anlamında önem verilir ise iç mekanların erişilebilirliği daha nitelikli olarak sağlanabilir. Bunların yanı sıra, sirkülasyon içinde asansör sayılarının ve boyutlarının artırılması tüm ziyaretçiler için mekan kullanımını kolaylaştıracaktır.

6. KAYNAKLAR

- Ala, B.,(2002), Bir Alış-Veriş Merkezi Örneğinde Sirkülasyon ve İnsan-Mekan Etkileşimi, Gazi Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Alpagut, Y.,(2003),Toplu Konut Dış Mekanlarında Tüm Kullanıcılar için Erişilebilirlik Ölçütlerinin Saptanması, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Ataoglu, N. C.,(2009), Çağdaş Mimaride Bir Antitez: Sirkülasyon, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi , Trabzon
- Ceylan, M. N. (2010). Tüketim Toplumunun Yeni Kentsel Mekanı: Alışveriş Merkezleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ching, F. D. K.,(1979), *Architecture Form- Space & Order*, Çev: S. Lökçe Van Nostr and Reinhold Company, New York
- Gür Öymen, Ş.,(1996). *Mekan Örgütlenmesi*, 1. Baskı, Trabzon, Gür Yayıncılık
- Hacıhasanoğlu, I. & Hacıhasanoğlu, O.,(1997) "İ.T.Ü. Ayazağa Kampusu Binalarının ve Yakın Çevrelerinin Özürlülerin Kullanımına Uygun OlarakDüzenlenmesi" İstanbul: İTÜ. Araştırma Fonu Araştırma Projesi.
- Kazanasmaz, T., (2004), Sağlık yapılarında yön bulma tasarımı , Modern Hastane Yönetimi, 8 (2): 42-46.
- Muşan Akıncı, G.,(2013). "Gençler ve Alışveriş Merkezleri (AVM'ler): AVM Kullanım Tercihleri Hakkında Bir Alan Çalışması", Megaron, Cilt 8, Sayı 2, 87-96.
- URL-1: Koridor nedir? http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.595f961a0d0ea9.20380074, 30 Nisan 2017.
- URL-2:Forum Trabzon AVM , <http://www.avm.gen.tr/avm/forum-trabzon-avm/>30 Nisan 2017.
- URL-3: Forum Trabzon AVM, <http://www.avmgezgini.com/avmler/trabzon/forum-trabzon-avm-165.html>30 Nisan 2017.
- URL-4: Forum Trabzon AVM, <http://www.forumtrabzon.com/>30 Nisan 2017.